

Pionér og fødselshjelper

Norsk DIANE Senter – en oppsummering

Historien om Norsk Diane Senter er en historie om hvordan det utilgjengelige blir tilgjengelig, om veien fra langsomme telekommunikasjonslinjer til Internett, om å få ulike krefter til å trekke i lag. Senteret ble offisielt avsluttet 31. desember 2003. Dets leder gjennom mange år, Even Flood, gir her en liten oppsummering av senterets arbeid siden det ble opprettet i 1986.

Av Even Flood, førstebibliotekar

Akronymet DIANE sto for "Direct Information Access through Network in Europe" og det var et EU-prosjekt for å informere om og lette adgang til elektroniske informasjonskilder. Bruken av elektroniske databaser online startet tidlig på 70-tallet, og i midten på 80-tallet var bransjen inne i puberteten: Full av drømmer, visjoner og muligheter, men umoden og med store voksesmerter. Informasjonen var der hos de store online databasevertene, som Dialog, STN, DataStar og SDC. Men det var vanskelig å nå den, tilgjengeligheten var via langsomme telekommunikasjonslinjer og gjenstridige modemer, hvis ikke man var på et av de store universitetsbibliotekene og hadde tilgang via lokale datanett. Utstyret for å hente informasjonen var enten via dyre spesiallagede terminaler eller via personlige datamaskiner, de siste var på full vei inn i systemene på denne tiden. PCene gjordet arbeidet lettere, men også mer komplisert med egne programmer for datakommunikasjon som man måtte beherske. Og når alt det tekniske var på plass og fungerte startet arbeidet med å finne basene, etablere kontrakter og så søke i dem via kommandospråk med søkedialoger som varierte fra vert til vert og hvor effektivitet og fleksibilitet var satt sentralt, på bekostning av brukervennlighet og tilgjengelighet. Kort sagt, for å kunne bruke disse tjenestene måtte man ha ressurser for å skaffe seg kunnskapen og følge med i utviklingen og bruke tjenestene mye for å vedlikeholde kunnskapene. Miljøene hvor dette kunne skje var der behovet for slike tjenester var stort: I de store universitetsbibliotekene og i de store bedriftene.

Målet

Målet for DIANE Senteret var å lette tilgjengeligheten til databasene ved å formidle ekspertisen til mindre miljøer og være fødselshjelp for dem som ville ta de nye tjenestene i bruk. Det ble opprettet som et samarbeide mellom den nå nedlagte Riksbibliotek-tjenesten (RBT) og Norges Tekniske Universitetsbibliotek (NTUB) og ble plassert på NTUB i Trondheim. Det første året var Aud Lamvik, NTUB, leder, fra 1987 var undertegnede ansatt av RBT for denne oppgaven. Det var naturlig at senteret ble lagt til Trondheim. Dokumentasjonsavdelingen ved NTUB var blant de aller første i Norge som tok i bruk disse tjenestene, i 1972 allerede, og i flere år hadde avdelingens ansatte i kurs og foredragsvirksomhet fortalt om de nye tjenestene. Å legge DIANE senteret dit var derfor å følge opp en aktivitet som allerede var i gang.

Bakgrunnen for kompetansen var ikke at vi var toppeksperter i datanett, i bruk av PC, i bruk av datakommunikasjon og heller ikke at vi kunne alt om databasevertene. Men

hadde et aktivt brukermiljø hvor elementene var knyttet sammen til en informasjonstjeneste som fungerte, og det var den erfaringen som vi kunne formidle videre til andre som ville starte slike tjenester.

Informasjonen fra senteret var først via foredrag, kurs og via nyhetsbladet Norsk DIANE Nytt, dette kom med første nummer allerede i 1986. Det kom ut 32 nummer før det i 1996 gikk inn og ble erstattet av en fast artikkelserie i RBTs tidsskrift Synopsis. Elektroniske fora var i sin tidlige barndom, men etter hvert ble elektroniske postlister også en viktig del av informasjonsmediene. Tidlige forsøk på å bruke elektroniske møter ble forsøkt, men det slo aldri helt igjennom som et medium for å spre informasjon. Senteret deltok også på utstillinger og messer. Oslo Online var et fast sted for en stand. I tillegg inviterte Televerket oss til å demonstrere databaser på sine stander på flere store utstillinger. De var interessert i å markedsføre sitt X25 nettverk Datapak for informasjonssøkere. Og sammen med RBT var senteret med stand på flere av forlagenes bokmesser på Sjølyst. I 1987 ble Norsk Online Brukergruppe, NOLUG stiftet og ble, etter forslag fra RBT, en referansegruppe for Norsk DIANE Senter.

Det ble utviklet et samarbeid med databasevertene fra starten. De var også interessert i at flest mulig skulle vite om dem, så senteret fikk gratis fast demonstrasjonspassord hos flere, blant annet STN, DataStar, ESA-IRS og Dialog. Hos andre verter kunne vi få midlertidige demopassord når det var spesielle anledninger, som ved utstillinger og kurs. Dermed fikk vi anledning til å prøve ut ny databaser og funksjoner hos databasevertene og formidle kunnskapen om den videre.

Temaene

Temaene for informasjonsarbeidet var de første årene å hjelpe til med alle stadier av prosessen, både med nettverk, kommunikasjonsprogram, bruk av PC og, ikke minst, å fortelle om hva slags informasjon som var der ute og hvordan man kunne søke etter den og hva det kostet. I flere år var senteret koordinator for Eurolugs testing av nasjonale telenettverk. En uke i året skulle all datatrafikk til databaser noteres ned og feil bli skrevet opp, deretter ble resultatene sendt til Eurolug som så rapporterte om datanettens stabilitet i den uken. Undersøkelsen ble lagt merke til av teleoperatørene.

Utover på 90-tallet forandret mye av fokus seg. Nettverkene ble mer stabile, datakommunikasjon ble mye mer utbredt og PC ble lettere tilgjengelig og problemer med dette ble ivarettatt av lokale informasjonssentra. Samtidig ble kunnskapen om å søke mer utbredt. Senterets fokus ble da mer på spesialisert informasjon, det ble kurs om biologisk og miljøverninformasjon, informasjon for næringslivet, kjemisk informasjon og patentinformasjon. De siste årene før folkeavstemningen i 1994 var EU-informasjon det sentrale, utrolig mye tid gikk med til å sette seg inn i og formidle videre hva slags EU- informasjon som fantes elektronisk og å finne frem i de ofte utrolig vanskelige informasjonstjenestene EU hadde etablert. (Garvete søkere minnes fremdeles i mørke netter Mistral, EUs søkespråk for CELEX, før vi våkner svette av angst.)

Årene 1994 og 1995 var da alt ble forandret. For det første, etter folkeavstemningen i november falt interessen for EU-informasjon som en stein. For det andre, et nytt ord kom inn i det norske språk: Internett. Egentlig hadde Internett vært inne i bildet en del år allerede, som datanettverk var det godt etablert. Og det ble ganske mye brukt som transportnettverk for å søking. Det var mulig å koble seg opp via Internett til Dialog og de andre databasevertene og dermed spare store penger på å slippe å bruke Televerkets Datapak, som var en meget dyr tjeneste. Men Internett var

langsomt og ustabil disse årene, så for profesjonell informasjonssøking var fremdeles fast linje til Datapak det beste. Ting forandret seg da linjene ble mer stabile og raskere og det ble utviklet hypertextprotokoller for Internett som dannet et informasjonsnettverk. Den første var Gopher som sammen med den første søkemaskinen Veronica gjorde det mulig å søke ut og hente dokumentene i gopherrommet.

Fra Gopher til World Wide Web

Gopher var et stort fremskritt, men ble meget raskt overskygget av et enda viktigere produkt: World Wide Web eller den store verdensveven. Ting ble aldri det samme. Overgangen fra de gamle søkesystemene var nesten tilsvarende overgangen i våpenteknologi fra pil og bue til kuler og krutt. I overgangsperioden var pil og bue dødeligere og mer presise våpen enn skytevåpen. Men pil og bue var høyt spesialiserte våpen, hvem som helst (nesten) kunne fyre av et skytevåpen. Tilsvarende, med de gamle søkegrensesnittene kunne man søke presist, men det krevde mye trening (og penger!) for å få gode resultater. Med informasjonen og søkemaskinene på verdensveven kunne alle alltid treffe noe, men kvalitet og presisjon var ofte heller tvilsom.

Så oppgavene for senteret ble da å informere om hva som var på veven, hvordan man kunne finne den og styrke og svakheter til søkemotorene og de mange emneportaler som etter hvert kom opp. De første årene var det fokus på gratis kilder som var det sentrale, men etter mye nøling og forberedelse kom også de store kommersielle tjenestene med vevbaserte grensesnitt og det kom nye kommersielle tjenester som Factiva. Og de store forlagene med Elsevier i spissen kom med tidsskriftene sine i elektronisk fulltekst som en del av pakkene fra dem. Etter hvert dukket et nytt begrep opp, den "usynlige veven", den delen av veven som man ikke fant gjennom søkemaskinene. Det vil blant annet si informasjon i artikler i leksika og oppslagsverk, inne de store kommersielle databasene og i alle de elektroniske tidsskriftene.

Så på en måte var senterets oppgaver de siste årene mange av de samme som de første årene: Å fortelle om hva som fantes der ute av informasjon som ikke var så lett tilgjengelig. Det ble lagt vekt på informasjon om og kritikk av søkeportaler og søkemaskiner, og evaluering av informasjonskilder. Og det ble holdt kurs og foredrag om flere kommersielle tjenester, først og fremst dem som RBT hadde forhandlet frem konsortieavtaler med som ISI, Ovid og OCLC Firstsearch.

For å se litt fremover, skal ABM-utvikling følge opp senterets arbeide er dette en del punkter det bør legges vekt på:

- 1) Hvordan evaluere informasjon på veven? Dette blir stadig viktigere jo flere som snakker om, og baserer sine avgjørelser på at "alt er jo tilgjengelig på veven via de store søkemaskinene". Dette siste fenomenet er kalt "googlifisering" og må bekjempes!
- 2) Hvordan bruke veven: Søkemotorer og portaler. Og bidra til å bygge opp portaler.
- 3) Kommersielle tjenester og den "usynlige" veven: Betydningen av det, hvordan man kan nå det og bruke det. Og ikke minst, bevisstgjøre om hvorfor man må bruke tid og krefter til å finne frem til og benytte disse tjenestene: Fordi det er her mye av den beste og kvalitetssikrede og evaluerte informasjonen finnes.
- 4) Skape et forum som kan være et bindeledd mellom folkebibliotek og fagbibliotek og også mellom fagbibliotekene når det gjelder å dele fagkunnskap om hva som er på nettet, både gratis og via betalingstjenester. Det er veldig mye spesialkunnskap i de forskjellige bibliotekene og det bør organiseres en base av menneskelige ressurser alle kan bidra til å høste av.

